ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 13ης Φεβρουαρίου 2003 *

Στην υπόθεση C-131/01,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους B. Mongin και R. Amorosi, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ιταλικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τον U. Leanza, επικουρούμενο από τον O. Fiumara, avvocato dello Stato, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ, σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-P. Puissochet, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen, C. Gulmann, F. Macken και J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: R. Grass

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 21 Μαρτίου 2001, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, βάσει του άρθρου 226 ΕΚ, προσφυγή με αντικείμενο να αναγνωριστεί ότι η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία προκειμένου να παρέ-

χουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ, σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

Η εθνική κανονιστική ρύθμιση

2 Το άρθρο 94 του βασιλικού διατάγματος 1127, της 29ης Ιουνίου 1939, που περιέχει νομοθετικές διατάξεις στον τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (GURI αριθ. 215, της 7ης Αυγούστου 1979, σ. 6597), όπως έχει τροποποιηθεί με το διάταγμα 338 του Προέδρου της Δημοκρατίας, της 22ας Ιουνίου 1979, περί τροποποιήσεως της εθνικής νομοθεσίας στον τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κατ' εφαρμογήν του εξουσιοδοτικού νόμου 260 της 26ης Μαΐου 1978 (στο εξής: διάταγμα 1127/39), ορίζει τα εξής:

«Ουδείς υποχρεούται να εκπροσωπείται από πληρεξούσιο στις διαδικασίες ενώπιον της κεντρικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας· τα φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν να ενεργούν μέσω υπαλλήλου τους, έστω και μη εξουσιοδοτημένου.

Η εξουσιοδότηση μπορεί να γίνει μόνο σε πληρεξουσίους των οποίων το όνομα περιλαμβάνεται στο σχετικό μητρώο που τηρεί η υπηρεσία.

Η εξουσιοδότηση μπορεί επιπλέον να γίνει σε δικηγόρο ή σε αντίκλητο εγγεγραμμένο στην αντίστοιχη επαγγελματική οργάνωση.»

3 Το άρθρο 2 του διατάγματος 342 της Ιταλικής Δημοκρατίας, της 30ής Μαΐου 1995, που αφορά κανονισμό σχετικό με την οργάνωση του επαγγέλματος των συμβούλων στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας και την τήρηση του αντίστοιχου μητρώου (GURI αριθ. 192, της 18ης Αυγούστου 1995, σ. 15, στο εξής: διάταγμα 342/95), εξαρτά την εγγραφή στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

«Μπορεί να εγγράφεται στο μητρώο εξουσιοδοτημένων συμβούλων στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο:

[...]

c) έχει την κατοικία του ή επαγγελματική κατοικία στην Ιταλία, εκτός αν έχει την ιθαγένεια κράτους το οποίο δέχεται την εγγραφή Ιταλών υπηκόων στο εθνικό μητρώο, χωρίς να απαιτείται η τήρηση μιας τέτοιας προϋποθέσεως·

d) έχει επιτύχει στη δοκιμασία επάρκειας που προβλέπει το άρθρο 6 ή στη δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων που προβλέπει το άρθρο 6, δεύτερο εδάφιο, του νομοθετικού διατάγματος 115 της 27ης Ιανουαρίου 1992 για τους συμβούλους στον τομέα της βιομηχανικής ιδιοκτησίας.»

4 Το άρθρο 6, δεύτερο εδάφιο, του νομοθετικού διατάγματος 115 της Ιταλικής Δημοκρατίας, της 27ης Ιανουαρίου 1992, περί εφαρμογής της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας

εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (GURI αριθ. 40, της 18ης Φεβρουαρίου 1992, σ. 6, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 115/92), ορίζει τα εξής:

«Η αναγνώριση [τίτλων επαγγελματικής εκπαιδεύσεως που αποκτήθηκαν εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας] εξαρτάται από την επιτυχία σε δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων για τα επαγγέλματα του δικηγόρου, του λογιστή και του συμβούλου σε θέματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας.»

5 Σύμφωνα με το άρθρο 13, πρώτο εδάφιο, του νομοθετικού διατάγματος 115/92, «[τ]ο διάταγμα αναγνωρίσεως του τίτλου επαγγελματικής εκπαιδεύσεως παρέχει στον ενδιαφερόμενο το δικαίωμα προσβάσεως στο επάγγελμα και ασκήσεως αυτού, υπό τις προϋποθέσεις που επιβάλλει η ισχύουσα νομοθεσία για τους Ιταλούς υπηκόους, πέραν των σχετικών με την εκπαίδευση και τα επαγγελματικά προσόντα απαιτήσεων».

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

6 Με έγγραφο οχλήσεως της 29ης Ιουλίου 1998, η Επιτροπή ενημέρωσε την Ιταλική Κυβέρνηση ότι θεωρούσε ότι τα άρθρα 94 του διατάγματος 1127/39 και 2 του διατάγματος 342/95 δεν συμβιβάζονταν με τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ και κάλεσε αυτή την κυβέρνηση να της υποβάλει τις σχετικές παρατηρήσεις της.

7 Κατά την Επιτροπή, είναι υπερβολικό να απαιτείται οι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη, όπου ασκούν νομίμως το επάγγελμά τους, σύμβουλοι σε θέματα

διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας να εγγράφονται στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αφού επιτύχουν σε δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων και αφού αποκτήσουν κατοικία ή επαγγελματική κατοικία στην Ιταλία, ακόμη και όταν οι υπηρεσίες που παρέχουν ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας έχουν χαρακτήρα μεμονωμένο και ευκαιριακό. Αυτές οι απαιτήσεις δεν δικαιολογούνται από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ούτε είναι ανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και συνιστούν, κατά συνέπεια, αδικαιολόγητο εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

8 Κρίνοντας την απάντηση των ιταλικών αρχών μη ικανοποιητική, η Επιτροπή τους απηύθυνε, στις 4 Αυγούστου 1999, συμπληρωματικό έγγραφο οχλήσεως με το οποίο επανέλαβε τις αιτιάσεις της, προσθέτοντας ότι τα άρθρα 6, παράγραφος 2, και 13, παράγραφος 1, του νομοθετικού διατάγματος 115/92 αντίκεινται στην οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ L 19, σ. 16), κατά το μέτρο που εξαρτούν την, έστω μεμονωμένη και ευκαιριακή, άσκηση του επαγγέλματος του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, από την επιτυχία σε δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων.

9 Στην από 12 Οκτωβρίου 1999 απάντησή τους, οι ιταλικές αρχές αμφισβήτησαν το υποστατό της προσαπτόμενης παραβάσεως.

10 Στις 17 Φεβρουαρίου 2000, η Επιτροπή εξέδωσε αιτιολογημένη γνώμη με την οποία κάλεσε την Ιταλική Δημοκρατία να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθεί προς αυτή τη γνώμη εντός προθεσμίας δύο μηνών από την κοινοποίησή της.

11 Με έγγραφο της 14ης Νοεμβρίου 2000, οι ιταλικές αρχές γνωστοποίησαν στην Επιτροπή ότι ενέμεναν στην άποψή τους. Ισχυρίστηκαν, μεταξύ άλλων, ότι η δοκιμασία επαγγελματικών προσόντων που προβλέπει το νομοθετικό διάταγμα 115/92 είναι σύμφωνη προς το άρθρο 4, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας 89/48 και ότι δικαιολογείται, μεταξύ άλλων, προκειμένου να αποφεύγεται οποιαδήποτε δυσμενής διάκριση εις βάρος των Ιταλών συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

12 Η Επιτροπή, μη ικανοποιηθείσα από την απάντηση της Ιταλικής Κυβερνήσεως, αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επί του συστήματος υποχρεωτικής εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας

Ισχυρισμοί των διαδίκων

13 Η Επιτροπή τονίζει ότι το σύστημα υποχρεωτικής εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, όπως προβλέπεται από το ιταλικό δίκαιο, εμποδίζει τους συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που

ασκούν τακτικά το επάγγελμά τους σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο είναι εγκατεστημένοι, να παρέχουν ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας υπηρεσίες εξουσιοδοτημένου εκπροσώπου ευκαιριακού και προσωρινού χαρακτήρα, για λογαριασμό πελατών που έχουν απευθυνθεί σε αυτούς, εφόσον δεν είναι εγγεγραμμένοι στο εν λόγω μητρώο.

14 Συγκεκριμένα, η Επιτροπή θεωρεί ότι, παρά το γεγονός ότι η Ιταλική Δημοκρατία μπορεί να ορίζει τους κανόνες που έχουν εφαρμογή στους εγκατεστημένους στην επικράτειά της συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, η εφαρμογή των ιδίων κανόνων στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη και προτιθέμενους να παρέχουν υπηρεσίες ευκαιριακού και προσωρινού χαρακτήρα στην Ιταλία συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, το επάγγελμα των οποίων ρυθμίζεται ήδη στο κράτος μέλος καταγωγής, συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών υπό την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ.

15 Η Επιτροπή υπενθυμίζει, συναφώς, ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών μπορεί να περιοριστεί μόνον από ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από το γενικό συμφέρον, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος. Επιπλέον, τέτοιου είδους περιορισμοί πρέπει να είναι αντικειμενικώς αναγκαίοι για την εξασφάλιση της τηρήσεως των επαγγελματικών κανόνων και τη διασφάλιση της προστασίας των συμφερόντων που επιδιώκεται με τους κανόνες αυτούς. Στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος απόκειται να αποδείξει την ανάγκη ή την αναλογικότητα των περιορισμών όσον αφορά την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Εν προκειμένω, δεν προσκομίστηκε τέτοια απόδειξη.

16 Η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, κυρίως, ότι η άσκηση, εκ μέρους των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, δραστηριότητας εκπροσωπήσεως των εφευρετών ενώπιον εθνικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν είναι, εκ φύσεως, ούτε ευκαιριακή ούτε προσωρινή υπό την έννοια του άρθρου 50 ΕΚ, ούτως ώστε η εν λόγω δραστηριότητα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των σχετικών με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ.

17 Η κατάθεση αιτήσεως καταχωρίσεως μιας εφευρέσεως δεν συνιστά παροχή προσωρινού χαρακτήρα, αλλά εκτείνεται σε μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτή η δραστηριότητα συνεπάγεται μόνιμη σχέση με την οικεία υπηρεσία καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αξιολογήσεως (αίτηση περί διασαφηνίσεως εκ μέρους της υπηρεσίας, κατάθεση απαντήσεων, τροποποίηση της αιτήσεως κ.λπ.), που καταλήγει στην απόφαση περί καταχωρίσεως ή στην απόρριψη της αιτήσεως περί καταχωρίσεως του διπλώματος ευρεσιτεχνίας. Έτσι, η δραστηριότητα εκπροσωπήσεως εκτείνεται σε διάστημα πολλών ετών.

18 Η Ιταλική Κυβέρνηση θεωρεί ότι δεν είναι εύλογο να υποτεθεί ότι ένας εφευρέτης θα απευθυνθεί σε υπηρεσία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για να επιτύχει, αποκλειστικά, την κατάθεση αιτήσεως για τη χορήγηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας και στη συνέχεια θα ολοκληρώσει ο ίδιος ή θα απευθυνθεί σε άλλο σύμβουλο σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξετάσεως που έπεται και που απαιτεί το μέγιστο επαγγελματικών ικανοτήτων. Πρόκειται στην πραγματικότητα για σύνθετη παροχή που απαιτεί πράξεις συχνές, περιοδικές και συνεχείς.

19 Ακόμη και αν υποτεθεί ότι η εν λόγω δραστηριότητα μπορεί να ασκηθεί προσωρινώς υπό την έννοια του άρθρου 50 ΕΚ, η Ιταλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η υποχρεωτική εγγραφή στο ιταλικό μητρώο των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, που εξαρτάται από την επιτυχία σε μία δοκιμασία, αποσκοπεί στη διασφάλιση του γενικού συμφέροντος και στην εξασφάλιση των συμφερόντων των αποδεκτών των οικείων υπηρεσιών.

20 Αφενός, ελλείψει συστηματικής εγγραφής στο εν λόγω μητρώο, οι αρμόδιες ιταλικές αρχές θα αδυνατούσαν να ελέγξουν τον ευκαιριακό χαρακτήρα της δραστηριότητας που ασκεί ο εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος σύμβουλος σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, δεδομένου του αριθμού των αιτήσεων που υποβάλλονται στην ιταλική υπηρεσία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Επιπλέον, ακόμη και αν, σε συγκεκριμένη περίπτωση, πραγματοποιούνταν έλεγχος, ο δικαιούχος της εφευρέσεως θα διέτρεχε τον κίνδυνο να ακυρωθεί η αίτησή του, πράγμα που θα έβλαπτε σημαντικά τα συμφέροντά του. Αφετέρου, η εν λόγω ιταλική νομοθετική ρύθμιση επιτρέπει την

άσκηση ελέγχου των αρμοδιοτήτων των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ενόψει της προστασίας των αποδεκτών των υπηρεσιών που αυτοί παρέχουν από τη ζημία που μπορεί να προκληθεί από νομικές συμβουλές που παρέχουν πρόσωπα τα οποία δεν έχουν τα αναγκαία επαγγελματικά ή ηθικά προσόντα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

21 Επιβάλλεται κατ' αρχάς να εξεταστεί αν είναι βάσιμος ο ισχυρισμός της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι η δραστηριότητα του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν υπάγεται στις σχετικές με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών διατάξεις της Συνθήκης για τον λόγο ότι δεν μπορεί να ασκηθεί «προσωρινώς» στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία.

22 Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η έννοια της «προσωρινής» άσκησης δραστηριότητας στο κράτος μέλος υποδοχής, υπό την έννοια του άρθρου 50, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, πρέπει να εκτιμηθεί όχι μόνο σε σχέση με τη διάρκεια της παροχής, αλλά και σε σχέση με τη συχνότητα, την περιοδικότητα ή τη συνέχειά της, και ότι η έννοια της «εγκαταστάσεως» σύμφωνα με τη Συνθήκη εμπεριέχει τη δυνατότητα του κοινοτικού υπηκόου να συμμετέχει, με σταθερό και συνεχή τρόπο, στην οικονομική ζωή άλλου κράτους μέλους εκτός του κράτους προελεύσεώς του (απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1995, C-55/94, Gebhard, Συλλογή 1995, σ. I-4165, σκέψεις 25 και 27).

23 Το αποφασιστικό κριτήριο για την εφαρμογή του σχετικού με τις υπηρεσίες κεφαλαίου της Συνθήκης σε μία οικονομική δραστηριότητα είναι η απουσία σταθερού και συνεχούς χαρακτήρα της συμμετοχής του ενδιαφερομένου στην οικονομική ζωή του κράτους μέλους υποδοχής.

24 Παρά το γεγονός ότι η δραστηριότητα εκπροσωπήσεως του συμβούλου σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ενώπιον εθνικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην κατάθεση και στην παρακολούθηση των αιτήσεων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας καθώς και στην προστασία τους, περιλαμβάνει σειρά παρεμβάσεων τα αποτελέσματα των οποίων έχουν διάρκεια, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η άσκηση αυτής της δραστηριότητας συνεπάγεται αναγκαστικά σταθερή και συνεχή συμμετοχή στην οικονομική ζωή του κράτους μέλους υποδοχής. Επιπλέον, τίποτε δεν εμποδίζει έναν αποδέκτη υπηρεσιών να απευθυνθεί σε σύμβουλο επί θεμάτων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προκειμένου να εκπληρώσει μία ή περισσότερες σύντομες πράξεις που συνδέονται με την άσκηση της οικείας δραστηριότητας. Οι δυσχέρειες που συνεπάγεται αυτή η διαδικασία δεν είναι, κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, κρίσιμες για τον χαρακτηρισμό της εν λόγω δραστηριότητας στο κράτος μέλος υποδοχής ως παροχής υπηρεσιών από πλευράς του κοινοτικού δικαίου.

25 Κατά συνέπεια, η δραστηριότητα των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του σχετικού με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών κεφαλαίου της Συνθήκης.

26 Επιπλέον, όπως έχει επανειλημμένως κρίνει το Δικαστήριο, το άρθρο 49 ΕΚ επιτάσσει όχι μόνον την εξάλειψη κάθε δυσμενούς διακρίσεως έναντι του εγκατεστημένου σε άλλο κράτος μέλος παρέχοντος υπηρεσίες λόγω της ιθαγένειάς του, αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και σε αυτούς των άλλων κρατών μελών, οσάκις μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες όταν αυτός είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2000, C-58/98, Corsten, Συλλογή 2000, σ. I-7919, σκέψη 33).

27 Η υποχρέωση που επιβάλλεται στους εγκατεστημένους σε κράτος μέλος άλλο από την Ιταλική Δημοκρατία συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που

επιθυμούν να παρέχουν υπηρεσίες στο τελευταίο κράτος μέλος περί εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας συνιστά περιορισμό υπό την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ (βλ., μεταξύ άλλων, υπό αυτήν την έννοια, την προπαρατεθείσα απόφαση Corsten, σκέψη 34).

28 Ακόμη και ελλείψει εναρμονίσεως στον τομέα αυτόν, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ως θεμελιώδης αρχή, μπορεί να περιοριστεί μόνον από ρυθμίσεις δικαιολογούμενες από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφαρμοζόμενες σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους όπου παρέχονται οι υπηρεσίες, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Corsten, σκέψη 35).

29 Η εν λόγω ιταλική ρύθμιση αποσκοπεί στη διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχουν οι σύμβουλοι σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και στην προστασία των αποδεκτών αυτών των υπηρεσιών. Παρά το γεγονός ότι τέτοιοι στόχοι συνιστούν επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος που μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, η εφαρμογή των εθνικών ρυθμίσεων ενός κράτους μέλους στους παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη πρέπει να είναι πρόσφοροι προς διασφάλιση της επιτεύξεως του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 1991, C-76/90, Säger, Συλλογή 1991, σ. I-4221, σκέψεις 15 έως 17, και την προπαρατεθείσα απόφαση Corsten, σκέψεις 38 και 39).

30 Όπως ορθώς τόνισε η Επιτροπή, ο έλεγχος των επαγγελματικών προσόντων από την επιτυχή έκβαση του οποίου εξαρτάται η υποχρεωτική εγγραφή των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο σχετικό ιταλικό μητρώο δεν διακρίνει μεταξύ των παρεχόντων υπηρεσίες των οποίων τα επαγγελματικά προσόντα και οι ικανότητες αποτέλεσαν αντικείμενο ελέγχου στο κράτος μέλος καταγωγής και εκείνων των οποίων τα προσόντα δεν αποτέλεσαν αντικείμενο τέτοιου ελέγχου.

31 Επιπλέον, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 45 των προτάσεών του, μπορούσαν να ληφθούν και άλλα μέτρα λιγότερο περιοριστικά προκειμένου να επιτευχθούν οι νομίμως επιδιωκόμενοι από την Ιταλική Δημοκρατία στόχοι.

32 Κατά συνέπεια, η εν λόγω ιταλική νομοθετική ρύθμιση, παρά το γεγονός ότι εφαρμόζεται ανεξαρτήτως της ιθαγένειας των παρεχόντων υπηρεσίες και φαίνεται κατάλληλη να διασφαλίσει την επίτευξη των σκοπών που συνίστανται στην προστασία των αποδεκτών των παρεχομένων υπηρεσιών, βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη αυτών των στόχων.

33 Υπό αυτές τις συνθήκες, η πρώτη αιτίαση φαίνεται βάσιμη.

Επί της αιτιάσεως της σχετικής με την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία

Επιχειρήματα των διαδίκων

34 Η Επιτροπή προβάλλει ότι το άρθρο 2 του διατάγματος 342/95 συνιστά αδικαιολόγητο εμπόδιο στην αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, κατά το μέτρο που προβλέπει, προκειμένου για την εγγραφή στο μητρώο των συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που μπορούν να ασκήσουν το επάγγελμά τους στην Ιταλία, υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας σε αυτό το κράτος μέλος, με εξαίρεση τους υπηκόους κρατών μελών τα οποία επιτρέπουν την εγγραφή των Ιταλών υπηκόων στα δικά τους μητρώα χωρίς να απαιτούν την τήρηση αυτής της προϋποθέσεως.

35 Αφενός, ο εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος σύμβουλος σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας θα αποθαρρυνόταν από το να παρέχει ευκαιριακώς υπηρεσίες στην Ιταλία, καθόσον δύσκολα θα ήταν σε θέση να διαθέτει μόνιμη επαγγελματική υποδομή στο κράτος μέλος υποδοχής. Κανένα από τα επιχειρήματα που πρόβαλε η Ιταλική Κυβέρνηση δεν μπορεί να δικαιολογήσει τέτοιο περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

36 Αφετέρου, η προϋπόθεση της αμοιβαιότητας, βάσει της οποίας η Ιταλική Δημοκρατία είναι διατεθειμένη να τηρήσει το κοινοτικό δίκαιο αποκλειστικά στις σχέσεις της με τα κράτη μέλη που δεν θα επέβαλλαν παρόμοια υποχρέωση κατοικίας, είναι ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 25ης Σεπτεμβρίου 1979, C-232/78, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή τόμος 1979, σ. 323, και της 6ης Ιουνίου 1996, C-101/94, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1996, σ. I-2691).

37 Η Ιταλική Κυβέρνηση τονίζει ότι η υποχρέωση επιλογής κατοικίας στην Ιταλία χρησιμεύει, σύμφωνα με την εθνική νομοθετική ρύθμιση, για τον προσδιορισμό του κατά τόπον αρμοδίου δικαστηρίου σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ ενός μέρους που ζητεί να αναγνωριστεί η ακυρότητα ή το ανίσχυρο του διπλώματος ευρεσιτεχνίας και του κατόχου του και/ή των κατόχων της άδειας και/ή των διαδόχων τους. Αυτή η υποχρέωση όχι μόνον είναι θεμιτή αλλ' είναι και σύμφωνη με το γενικό συμφέρον που αφορά το νομικό σύστημα.

38 Η Ιταλική Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι η υποχρέωση ορισμού επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία τηρείται με την αναγραφή μιας απλής διευθύνσεως εργασίας στην επικράτεια αυτού του κράτους χωρίς να απαιτείται η μεταφορά της κατοικίας ή υποδομής στην Ιταλία. Η απαίτηση μιας διευθύνσεως υπηρεσίας δικαιολογείται απολύτως, δεδομένου του ελάχιστου οικονομικού κόστους, και είναι ανάλογη σε

σχέση με τους επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος που συνιστούν η προστασία των αποδεκτών της οικείας υπηρεσίας και η εύρυθμη λειτουργία του δικαιοδοτικού συστήματος.

39 Τέλος, όσον αφορά την προϋπόθεση της αμοιβαιότητας, η Ιταλική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι πρέπει να ερμηνευθεί ως εκφράζουσα τη βούληση του Ιταλού νομοθέτη να προλάβει τις μελλοντικές περιπτώσεις όπου συμφωνίες με τρίτες χώρες ή κοινοτικοί κανόνες και συμφωνίες μεταξύ της Κοινότητας και τρίτων χωρών θα επέτρεπαν τη ρύθμιση της υποθέσεως κατά διαφορετικό τρόπο. Η Ιταλική Κυβέρνηση, καίτοι δείχνει διατεθειμένη να τροποποιήσει την εν λόγω προϋπόθεση, θεωρεί ότι πρόκειται στην πραγματικότητα για δευτερεύον ζήτημα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

40 Επιβάλλεται να τονιστεί, εκ προοιμίου, ότι, σύμφωνα με το γράμμα του άρθρου 2 του διατάγματος 342/95, μπορεί να εγγραφεί στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ένα φυσικό πρόσωπο το οποίο «έχει την κατοικία του ή επαγγελματική κατοικία στην Ιταλία», εκτός αν έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους το οποίο δέχεται την εγγραφή Ιταλών υπηκόων στο εθνικό μητρώο χωρίς να απαιτείται η τήρηση μιας τέτοιας προϋποθέσεως.

41 Επομένως, το επιχείρημα της Ιταλικής Κυβερνήσεως ότι η εγγραφή στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προϋποθέτει μόνον την ύπαρξη διευθύνσεως εργασίας στην Ιταλία δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

42 Όσον αφορά την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας υπό την έννοια του άρθρου 2 του διατάγματος 342/95, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το να απαι-

τείται από έναν ήδη εγκατεστημένο και εξουσιοδοτημένο σε άλλο κράτος μέλος και επιθυμούντα να παρέχει υπηρεσίες σύμβουλο σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας να διαθέτει κατοικία ή σταθερή επαγγελματική κατοικία στο κράτος μέλος υποδοχής συνιστά περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (βλ., υπό αυτή την έννοια, μεταξύ άλλων, την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 252/83, Επιτροπή κατά Δανίας, Συλλογή 1986, σ. 3713, σκέψη 18).

43 Μια τέτοια υποχρέωση μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται με τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι υφίστανται, στον τομέα της εξεταζόμενης δραστηριότητας, επιτακτικοί λόγοι συνδεόμενοι με το γενικό συμφέρον δικαιολογούντες περιορισμούς στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, ότι το συμφέρον αυτό δεν έχει ήδη διασφαλιστεί από τους κανόνες του κράτους εγκαταστάσεως και ότι το ίδιο αυτό αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί με κανόνες λιγότερο αναγκαστικούς (βλ., μεταξύ άλλων, την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Δανίας, σκέψη 19).

44 Η ανάγκη καθορισμού του κατά τόπου αρμοδίου δικαστηρίου σε περίπτωση διαφοράς που αφορά καταχωρισμένο στην Ιταλία δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, καθώς και η μέριμνα για τη διασφάλιση της ορθής διεξαγωγής της διαδικασίας, μπορούν να προβληθούν ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος ικανοί να δικαιολογήσουν περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

45 Ωστόσο, η απαίτηση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία βαίνει, εν πάση περιπτώσει, πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη αυτών των στόχων, κατά το μέτρο που η Ιταλική Δημοκρατία μπορούσε να λάβει λιγότερο περιοριστικά μέτρα για την επίτευξη των εν λόγω στόχων.

46 Όσον αφορά την προϋπόθεση της αμοιβαιότητας που επίσης προβλέπει το άρθρο 2 του διατάγματος 342/95, ως προς την οποία τίποτε δεν αποδεικνύει ότι δεν έχει εφαρμογή στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη φορείς παροχής υπηρεσιών, αρκεί να τονιστεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. τις αποφάσεις Επιτροπή κατά Γαλλίας, προπαρατεθείσα, σκέψη 9· της 14ης Φεβρουαρίου 1984, 325/82, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1984, σ. 777, σκέψη 11, και Επιτροπή κατά Ιταλίας, προπαρατεθείσα, σκέψη 27), ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί τη μη τήρηση της αρχής της αμοιβαιότητας ή να στηριχθεί σε τυχόν παραβίαση της Συνθήκης εκ μέρους άλλου κράτους μέλους προκειμένου να δικαιολογήσει τη δική του παράβαση.

47 Κατά συνέπεια, η δεύτερη αιτίαση είναι επίσης βάσιμη.

48 Υπό αυτές τις συνθήκες, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα σημάτων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ.

Επί των δικαστικών εξόδων

49 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ζήτησε να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα η Ιταλική Δημοκρατία και αυτή ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) **Η Ιταλική Δημοκρατία, διατηρώντας σε ισχύ κανονιστική ρύθμιση επιβάλλουσα στους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη συμβούλους σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας την υποχρέωση εγγραφής στο ιταλικό μητρώο συμβούλων σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και την υποχρέωση κατοικίας ή επαγγελματικής κατοικίας στην Ιταλία προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες ενώπιον της ιταλικής υπηρεσίας διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 49 ΕΚ έως 55 ΕΚ.**

2) **Καταδικάζει την Ιταλική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Puissochet Schintgen Gulmann

Macken Cunha Rodrigues

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Φεβρουαρίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

J.-P. Puissochet